

Drie beeldbepalende bouwmeesters

Voor het fabrieksdorp Heijplaat hebben meerdere architecten gebouwen ontworpen. Drie daarvan hebben een bijzondere bijdrage geleverd. Dit door niet alleen gebouwen te ontwerpen, maar ook stratenplannen te tekenen, en beeldbepalende gebouwen neer te zetten.

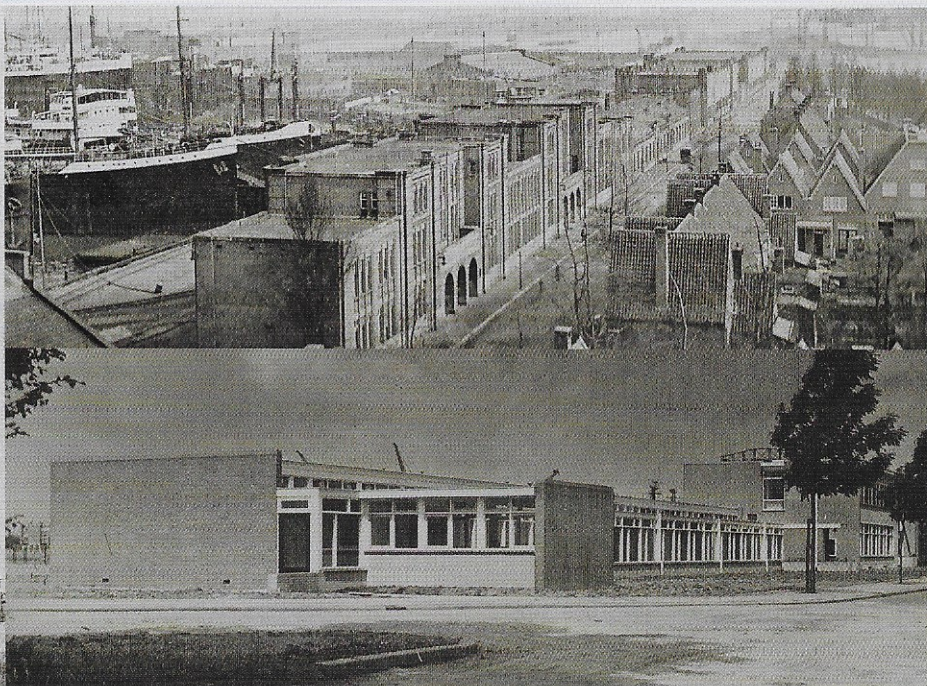

door Gianni van den Hurk - De belangrijkste architect die aan de Heijplaat heeft gewerkt, was ongetwijfeld Herman Baanders. Deze bouwmeester ontwierp, naast het hoofdgebouw van de RDM, het eerste deel van het dorp. Zeg maar: het stuk tussen de Heijplaatstraat, de Rondolaan, de Sirahstraat en de Courzandseweg.

De hindernissen waar Baanders mee van doen had, waren niet gering. In de eerste plaats was slechts een klein lapje grond beschikbaar, waardoor frivoliteiten als krommingen in de weg, pleintjes etc. lastig te realiseren waren. In de tweede plaats waren de woningen bestemd voor mensen van ongeveer gelijke draagkracht, waardoor variatie in omvang nauwelijks kon. En tenslotte wilde opdrachtgever RDM vooral eengezinshuizen, dus geen 'gestapelde' woningen. Waardoor ook verschillen in hoogte niet mogelijk leken. Kortom, een minder begaafde architect had er vier saaie rechte straten van gemaakt, met gelijkvormige gebouwen. Baanders zorgde voor variatie in de straten door lichte slingeringen, zoals bij het Vestaplein. Verder door de rooilijnen van blokjes huizen te laten verspringen, verschillen aan te brengen in de kleur van de gevels, en de bakstenen gevelversieringen steeds iets anders te maken.

Beeldbepalende gebouwen die hij ontwierp waren het 'vergadergebouw' met het torentje op de hoek van het Vestaplein (nr. 4), het gebouw dat bekend stond als het 'ontspanningsgebouw', (het huidige café Courzand), het warenhuis aan het Vestaplein (nr. 14b), en het 'Jonggezellenhuis', met torentje, kruisgewelf en de schitterende beelden. Deze gebouwen gaven hem ook de gelegenheid te variëren in hoogte. De bouwstijl van Baanders, met gebruik van veel baksteen, baksteen-versieringen (ook in de tuinmuurtjes!), torentjes en beelden, kan gekenschetst worden als een sobere variant van de (sorry 010) Amsterdamse School. De eerste jaren lag het bouwtempo hoog: tussen 1913 en 1918 verrezen er 436 woningen.

De architect die het tekenpotlood na de eerste wereldoorlog overnam, was Samuel de Clercq. Die trok het stratenplan van Baanders door naar de Heysedijk. De Clercq bouwde naadloos op Baanders voort. Wie van noord naar zuid door het dorp loopt, door het Vestaplein, de Vestastraat, Alcorstraat, Alcorplein en Streefkerkstraat, zal het niet meevallen om te zien waar Baanders stopte en De Clercq begon. De Clercq was nog iets doortastender dan Baanders in zijn stratenplan, getuige de kronkelingen in het Alcorplein en de Streefkerkstraat. Tevens leverde De Clercq de meest gedurfde panden van het dorp af: de winkelpanden op het Alcorplein, waarvan de glazen stroken in de gevels wel gevouwen lijken, en de ramen

gevat zijn in sierlijke houten pilaartjes (nr. 21, 23, 27 en 29). Het tempo waarin gebouwd werd lag wel aanzienlijk lager; tussen 1918 en 1940 werden slechts 107 nieuwe woningen neergezet. De zware crises aan het begin van de jaren twintig en de jaren dertig waren daar niet vreemd aan.

Beeldbepalende gebouwen van De Clercq zijn de Muziekkapel 'Prinses Beatrix' op het Rondoplein uit 1938 (Beatrix' geboortjaar), alle drie de kerken die het dorp rijk is, en de bijzondere politiepост op de Rondolaan (nr. 83). De Clercq tekende ook voor de bovenste verdieping van het RDM-hoofdkantoor, en voor de markante klokkentoren daarvan.

Architect Joost Boks was de derde beeldbepalende bouwmeester. Hij ontwierp eerst woningen in het zuid-oostelijke deel van het 'oude dorp,' maar zijn grote schepping is het 'Nieuwe Dorp,' zeg maar de driehoek tussen de Heijsekade, Eemhavenweg en directeur de Gelderstraat. Die dorpsuitleg begon in 1953. Boks creëerde wél gelijkvormige huizen in rechte straten. Beeldbepalende elementen van hem waren het 'Zeven Provinciënplein' en de 'D.C. Endertstichting', het tehuis voor RDM-pensionado's.

Alleen... de tragiek van Boks is dat vrijwel alles dat door hem gebouwd is, inmiddels weer is afgebroken. Zelfs het door hem ontworpen stratenplan is sinds

Waarom een fabrieksdorp?

De RDM ligt op de linker Maasoever. Vrijwel alle vaklieden woonden aan de andere kant. In een tijd waarin de Maas-tunnel, evenals de Erasmusbrug, nog niet bestond, en een fiets een luxe-artikel was, gaf dat de RDM een enorm na-deel op de arbeidsmarkt. Een goede, goedkope woning was een middel om goede vaklui aan de RDM te binden.

de uitvoering van 'Het Verborgene Geheim' gewijzigd. Wie nog een ontwerp van Boks wil zien, moet zich behelpen met, bijvoorbeeld, de wat afgeleefde garages aan de Arie den Toomweg. De rest is verdwenen.

Foto linksboven De Julianakerk, ontworpen door S. de Clercq.

Bij de oplevering was de omgeving van de kerk nog woest en ledig.

Foto rechtsboven 'Eerste kantoor': Het vroege hoofdkantoor van de RDM (1918-1938), zoals ontworpen door H. Baanders.

De huidige vierde laag op het kantoor is, evenals de klokkentoren, van S. de Clercq.

Foto rechtsonder D.C. Endertstichting: Het door Joost Boks ontworpen bejaardenhuis voor RDM-pensionado's. Deze foto is genomen op de hoek Eemhavenweg/Courzandseweg.